

МОНІТОРИНГ ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт

Період моніторингу – СЕРПЕНЬ 2021 року

І. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

(порушення, які мають вплив на необмежене коло осіб)

Доступ до інтернету. Недотримання принципу “законності” обмеження права на свободу вираження поглядів

Блокування веб-ресурсів в позасудовому порядку

а) Указом Президента України від 20 серпня 2021 року №379/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)” застосовано “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом” у виді блокування інтернет-провайдерами доступу до **14 (чотирнадцяти)** веб-ресурсів, у тому числі до їх субдоменів.

б) Указом Президента України від 20 серпня 2021 року №378/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)” застосовано “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом” у виді заборони інтернет-провайдерам надавати послуги з доступу користувачам мережі Інтернет до **8 (восьми)** веб-ресурсів/сервісів, в тому числі до субдоменів;

в) Указом Президента України від 20 серпня 2021 року №376/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”¹ накладено “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим Законом України “Про санкції” у виді блокування інтернет-провайдерами доступу до **5 (п’яти)** веб-ресурсів, у тому числі до їх субдоменів;

г) Указом Президента України від 20 серпня 2021 року №375/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про застосування

¹ <https://www.president.gov.ua/documents/3762021-39745>

персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”² накладено “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом” у виді блокування інтернет-провайдерів доступу до **13 (тринадцяти)** веб-ресурсів, у тому числі до їх субдоменів.

Продовжують діяти Укази Президента України, якими введено в дію рішення РНБО щодо блокування веб-ресурсів, а саме:

- від 23 липня 2021 року №304/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16 липня 2021 року “Про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”»³ застосовано такий вид санкцій, як заборона Інтернет-провайдерів на надання послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до **12 (дванадцяти) веб-сайтів**;
- від 24 червня 2021 року №266/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про застосування, скасування і внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”»⁴ застосовано такий вид санкцій, як блокування інтернет-провайдерів доступу до ресурсів, у тому числі до їх субдоменів до **62 (шестидесяти двох) веб-сайтів**;
- від 24 червня 2021 року №265/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про застосування, скасування і внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”»⁵ заблоковано ще **15 (п’ятнадцять) веб-сайтів**.
- від 21 травня 2021 року №203/2021⁶ про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)", яким застосовано такий вид санкцій, як “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим Законом” (мається на увазі Закон України “Про санкції”), а саме: **блокування Інтернет-провайдерів** доступу до низки веб-ресурсів, у тому числі до їх субдоменів, яким заблоковано **468 веб-ресурсів**;
- від 03 квітня 2021 № 140/2021⁷ “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 квітня 2021 року "Про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”, яким заблоковано доступ до **2-х (двох) веб-ресурсів** та інших доменів, які будуть використовуватися однією з російських юридичних осіб;
- від 23 березня 2021 №109/2021⁸ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про застосування, скасування і внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», яким заблоковано доступ до **20 (двадцяти) веб-ресурсів**;
- від 14 травня 2020 року № 184/2020, яким введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2020 року “Про застосування, скасування і внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”, яким застосовуються, скасовуються і вносяться зміни до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій),

² <https://www.president.gov.ua/documents/3752021-39741>

³ <https://www.president.gov.ua/documents/3042021-39449>

⁴ <https://www.president.gov.ua/documents/2662021-39265>

⁵ <https://www.president.gov.ua/documents/2652021-39261>

⁶ <https://www.president.gov.ua/documents/2032021-38949>

⁷ <https://www.president.gov.ua/documents/1402021-38381>

⁸ <https://www.president.gov.ua/documents/1092021-37481>

запропонованих Кабінетом Міністрів України і Службою безпеки України⁹. В такий спосіб заблоковано **240 веб-ресурсів**.

Ці Укази продовжують неодноразово критиковану практику блокування веб-сайтів на підставі Указів Президента України від 15.05.2017 року № 133/2017¹⁰, від 14.05.2018 року №126/2018¹¹ та від 19.03.2019¹², на що вже зверталась увага у попередніх аналітичних звітах за результатами Моніторингу порушень цифрових прав в Україні¹³.

Загалом в наведений спосіб **наразі заблоковано 687 веб-ресурсів**¹⁴.

Не аналізуючи змісту веб-ресурсів, доступ до яких обмежено на підставі Указів Президента вважаємо за необхідне звернути увагу на незаконність застосованого до них способу обмеження доступу, який не відповідає вимогам принципів “законності” та “передбачуваності” відповідно до частини 2 статті 10 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Таким чином, у звітний період зафіксовано **11 (одинадцять) фактів порушення цифрових прав загального характеру** у вигляді обмеження доступу до інтернету шляхом блокування веб-ресурсів в позасудовому порядку, а саме доступу до **687 веб-ресурсів**.

II. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ (порушення, які стосуються окремих осіб і не мають безпосереднього впливу на широку аудиторію)

1. Порушення права на свободу вираження поглядів

1) Погрози, напади та цькування в інтернеті, тиск на журналістів

Головний редактор “Новинарні” Дмитро Лиховій отримав погрози після оприлюднення листа від “політичного консультанта”, який нібито пропонував оплатити не-публікування негативної інформації щодо народного депутата від “Слуги народу” та зачистку вже опублікованого негативу. У наступному листі “політконсультант” натякнув журналістові, що його “могли б і в багажнику поклати”, та що Лиховію “доведеться їздити в маршрутці”¹⁵.

2) Одночасне застосування таких способів правового захисту, як спростування та видалення (або заборона поширення) спірних відомостей без обґрунтування необхідності в цьому; невмотивованість рішень про видалення (заборону поширення) спірної інформації, що порушує європейські стандарти у галузі свободи слова

Як зазначалось в попередніх звітах про результати моніторингу цифрових прав, в Україні активно розвивається судова практика, відповідно до якої суди зобов’язують не лише спростовувати ту чи іншу інформацію, визнану недостовірною, але й видаляти спірні відомості. При цьому, такі судові рішення, як правило, належним чином не мотивуються. Детальніше зазначену проблему описано в аналітичному звіті [“Судова практика у справах про поширення інформації в інтернеті: тенденції та проблеми правозастосовної практики”](#)¹⁶.

⁹ <https://www.president.gov.ua/documents/1842020-33629>,

¹⁰ <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>

¹¹ <https://www.president.gov.ua/documents/1262018-24150>

¹² <https://www.president.gov.ua/documents/822019-26290>

¹³ <https://www.ppl.org.ua/monitoring/monitoring-cifrovix-prav>

¹⁴ Див. зокрема, М. Дворовий “Санкції та блокування веб-сайтів в Україні: як непомітно відкрити скриньку Пандори», аналітичний звіт, с. 11, режим доступу: https://dslua.org/wp-content/uploads/2021/06/Sanctions_and_Internet_UPD_2.pdf, з врахуванням доповнень, викладених у цьому Індексі порушень цифрових прав

¹⁵ https://novynamia.com/2021/08/31/pohrozy-lykhovii/?fbclid=IwAR2Hx1E_M2ep4AKZ6KP0dH9dN-Xe6ayry3yeMZrKFXIRhfEZst9zMjW-b8k

¹⁶ <https://bit.ly/3eHXQks> стор 21-32

В серпні 2021 року під час моніторингу виявлено **3 (три) рішення про спростування та/або видалення (блокування, заборону поширення) спірних відомостей, без належного обґрунтування необхідності в цьому, а саме:**

а) рішення Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 05.08.2021 у справі № 212/4609/20¹⁷, яким не лише зобов'язано спростувати та видалити спірну інформацію, але й зобов'язано відповідача вибачитись, незважаючи на те, що такий спосіб правового захисту не передбачений законом, а також не розмежовано належним чином факти та оціночні судження, внаслідок чого зобов'язано спростувати не лише факти, але й оціночні судження, наприклад “оборотень у погонах”, “Є продажним мусором” тощо;

б) постанова Дніпровського апеляційного суду від 03.08.2021 у справі № 212/2376/21¹⁸, якою залишено без змін рішення Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 11.06.2021 року про задоволення позовних вимог про спростування та блокування доступу до спірної інформації без обґрунтування необхідності застосування обох способів правового захисту та без наведення правового підґрунтя для “блокування публічного доступу” до спірних відомостей;

в) рішення Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 17.08.2021 у справі №359/11573/19¹⁹ про видалення (вилучення з публічного доступу) спірної інформації без посилання на правове підґрунтя для цього та без наведення мотивів на виправдання зазначеного втручання.

Окремо варто зауважити, що в Єдиному державному реєстрі судових рішень продовжують з'являтися рішення у справах про захист честі, гідності і ділової репутації, в яких зміст спірної інформації прихований позначками “ІНФОРМАЦІЯ №_”, що унеможлиблює ознайомлення з відомостями, щодо яких заявлено позовні вимоги. Прикладами таких рішень є постанова Київського апеляційного суду від 11.08.2021 у справі № 752/20811/19-ц²⁰.

Неповне викладення обставин справи не дає можливості зрозуміти суть правопорушення, встановленого судом, а також мотиви суду при ухваленні рішення. Відтак, публікація подібних неповних текстів судових рішень із приховуванням значної частини інформації, важливої для громадського контролю, має ознаки порушення принципу гласності та публічності судових процесів та, зокрема, публічності судових рішень, а також права громадян на інформацію про діяльність судової влади.

3) Зловживання процедурою встановлення фактів, що мають юридичне значення, для визнання недостовірною та спростування спірної інформації

а) рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 26.07.2021 (оприлюдненого в ЄДРСР 05.08.2021) у справі № 201/6436/21²¹ задоволено заяву про встановлення факту, що має юридичне значення. При цьому, заінтересованою особою виступило підприємство, на якому заявник працює директором і яке критикувалось у спірних публікаціях, а тому така заява була спрямована на захист обох учасників процесу, що суперечить суті проваджень у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Крім того, із судового рішення видно, що суд безпідставно відкрив зазначене судове провадження, оскільки заявник не надав належних та допустимих доказів неможливості встановлення власників веб-сайту, на яких оприлюднено спірні відомості. Відсутність на самому веб-сайті відомостей про його власника не означає, що такого власника не можна встановити у визначеному законом порядку;

¹⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98779378>

¹⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98767547>

¹⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99231881>

²⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99119506>

²¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98747905>

б) рішенням Малинського районного суду Житомирської області від 17.08.2021 у справі №283/1882/21²² встановлено факт недостовірності та [зобов'язано] спростувати інформацію, поширену в мережі Інтернет на одному з веб-сайтів. При цьому, варто зауважити, що такий спосіб правового захисту як спростування, не притаманний справам про встановлення фактів, які мають юридичне значення. В цій справі також не розмежовано факти та оціночні судження, зокрема, чітко не зазначено, які саме факти, що мають юридичне значення (вочевидь, мова йде про факти, які є недостовірними), суд встановив.

4) *Неналежне розмежування фактів та оціночних суджень, спростування інформації, яка не вважається поширеною*

а) рішенням Святошинського районного суду м. Києва від 27.07.2021 (оприлюдненим у ЄДРСР 16.08.2021) у справі № 759/8111/16-ц²³ визнано недостовірною та зобов'язано спростувати інформацію, поширену відповідачами у скаргах на адресу керівництва медичного центру, в якому один з них проходив лікування; відповідачів зобов'язано відкликати спірні скарги, направивши іншу скаргу на адресу керівника приватного медичного закладу. В цій справі не враховано те, що скаргу направлено органу, уповноваженому її розглядати по суті, а тому таке звернення не вважається поширенням спірної інформації (стаття 40 Конституції України, справа ЄСПЛ “Сірик проти України”). Крім того, суд зобов'язав спростувати оціночні судження, які мали фактичне підґрунтя (один з відповідачів дійсно проходив лікування в центрі-позивачі), що суперечить європейським стандартам в галузі свободи слова;

б) постановою Київського апеляційного суду від 11.08.2021 у справі № 757/39521/20-ц²⁴ позовні вимоги про визнання інформації недостовірною та її спростування задоволено повністю незважаючи на те, що спірне висловлювання містить оціночні судження. В цій справі суд апеляційної інстанції надто вузько розтлумачив зміст презумпції невинуватості, зазначивши, що “посилання на конкретну фізичну особу у контексті її зв'язку зі злочином, кримінальним провадженням чи його розслідуванням можливе лише у випадку, коли особа перебуває у статусі підозрюваного, обвинуваченого або підсудного”, чим надмірно обмежив поширення критичних висловлювань стосовно близького родича одного з топ-посадовців України;

в) постановою Київського апеляційного суду від 11.08.2021 у справі № 752/20811/19-ц²⁵ залишено без змін рішення першої інстанції у справі про захист честі, гідності, ділової репутації. Суд, ухвалюючи таке рішення, виходив з того, що “використані в оскаржуваній інформації фрази «підозрює» свідчать про те, що позивачу повідомлено про підозру у вчиненні зазначених в публікації злочинів”, чим надто звужив тлумачення слова “підозра”, виключивши його вживання у широкому сенсі цього слова та заперечивши можливість його використання, як оціночного судження. Таке тлумачення презумпції невинуватості значною мірою обмежує свободу вираження поглядів без достатніх для цього підстав;

г) рішення Біляївського районного суду Одеської області від 10.08.2021 у справі №496/1443/21²⁶, яким визнано недостовірними та зобов'язано спростувати оціночні судження, як то : ”ОСОБА_1 є непорядною людиною, яка на протязі 5 років кривдить мою родину та знущається над нами”;

Таким чином, у серпні 2021 року зафіксовано **10 (десять) порушень цифрових прав індивідуального характеру**, які стосуються права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі.

²² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99038408#>

²³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98957431>

²⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99101496>

²⁵ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99119506>

²⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99225494>

III. ПОТЕНЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ СВОБОДИ СЛОВА ТА ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В ІНТЕРНЕТІ В УКРАЇНІ

1) Незаконний збір та поширення персональних даних, вразливості програмного забезпечення, які створюють можливості незаконного збору персональних даних

а) спортивні додатки не дотримуються стандартів зі змісту, точності та захисту персональних даних²⁷;

б) російські хакери виклали в даркнеті дані 1 млн кредитних карт. Їх пропонують іншим хакерам безкоштовно «в якості реклами». Компанія з кібербезпеки Q6 виявила, що All World Cards — це нове угруповання. Воно російськомовне та, ймовірно, базується в Росії. Хакери пропонують інформацію іншим кіберзлочинцям безкоштовно — «в якості реклами». Відомо, що скомпрометованими виявилися карти американців і громадян інших країн, випущені в 2018-2019 роках²⁸;

в) Microsoft заявила про виявлення вразливості, яка зробила дані клієнтів хмарних обрахунків уразливими на тривалий період. Проблема пов'язана з ключами, які використовуються для доступу до флагманської служби баз даних Microsoft Azure Cosmos DB²⁹.

2) Поширення спам-розсилки, шкідливого контенту та програмного забезпечення

Київський апеляційний суд повідомив, що останнім часом зафіксовано неодноразові випадки розсилки фейкових судових повісток-повідомлень про виклик до суду через електронну пошту від імені Київського апеляційного суду. Листи надходять з адреси, домен якої схожий на електронну пошту Київського апеляційного суду. Ініціатори розсилки незаконно використовують логотип та найменування суду. Вказана спам-розсилка містить вкладення, активація якого призводить до інфікування операційної системи шкідливим програмним забезпеченням³⁰.

3) Обмеження можливості поширювати та отримувати інформацію в інтернеті

а) Компанія Apple вилучила з App Store застосунок для знайомств антивакциновників Unjected. Про це [пише](#) Business Insider. Представник Apple заявив, що застосунок порушив політику компанії щодо вмісту про COVID-19. Натомість власники програми вважають, що видалення застосунку – це прояв цензури³¹;

б) Facebook заблокувала акаунти дослідників, які вивчали прозорість політичної реклами та поширення дезінформації у соціальній мережі. Компанія стверджує, що блокування відбулось через проблеми з конфіденційністю плагіну, який вони використовували для досліджень. Дослідники вважають, що Facebook намагається приховати власні недоліки, адже зібрані ними дані про політичну рекламу були загальнодоступними для інших дослідників і журналістів, які використовували цю інформацію для виявлення тенденцій і проблем на платформі³²;

в) Facebook може заблокувати сторінку Gazeta.ua через матеріал про перепоховання вояків дивізії «Галичина». На думку соцмережі, публікація порушує стандарти спільноти. Редакція оскаржила рішення щодо блокування публікації через автоматичну форму зворотного зв'язку.

²⁷<https://zmina.info/news/sportyvni-dodatky-ne-dotrymuysya-standarti-v-iz-zmistu-ta-zahystu-personalnyh-danyh-eksperty/>

²⁸<https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/27943/2021-08-06-rosiyski-khakery-vyklaly-v-darkneti-dani-1-mln-kredytnykh-kart/>

²⁹<https://internetua.com/uyazvymost-v-oblacsnyh-servisah-microsoft-stavit-pod-ugrozu-dannye-tysyacs-kommerceskih-polzovatelei>

³⁰<http://www.kas.gov.ua/?p=26850>

³¹<https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/27904/2021-08-02-z-app-store-vydalyly-zastosunok-dlya-znayomstv-antyvaksynatoriiv/>

³²<https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/27937/2021-08-05-facebook-zablokuvala-akaunty-doslidnyki-v-yaki-vyvchaly-prozorist-politychnoi-reklamy-na-platforni/>

Крім того, написала технічній підтримці Facebook, де також заявила, що рішення щодо цієї публікації було помилковим³³.

Таким чином, у серпні 2021 року зафіксовано **7 (сім) потенційних порушень цифрових прав**.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що моніторинг порушень цифрових прав в Україні у серпні 2021 року дозволив виявити:

- **11 (одинадцять) фактів порушення цифрових прав загального характеру** у вигляді обмеження доступу до інтернету, а саме доступу до **687 веб-ресурсів**;
- **10 (десять) порушень цифрових прав індивідуального характеру**, які стосуються порушення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі.

Виявлено також **7 (сім) потенційних порушень цифрових прав**.

Це дослідження проведено в межах проєкту “Моніторинг ситуації зі свободою в інтернеті в Україні”, що реалізується за фінансової підтримки [ABA ROLI Ukraine](#).

³³<https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/27948/2021-08-06-facebook-mozhe-zablokuvaty-storinku-gazetaua-cherez-material-pro-perepokhovannya-voyakiv-dyvizii-galychyna/>